

PŘECHOD NA TRH PRÁCE Z POHLEDU ABSOLVENTŮ STŘEDNÍCH ODBORNÝCH ŠKOL

SCHOOL TO WORK TRANSITION FROM THE PERSPECTIVE OF SECONDARY VOCATIONAL SCHOOL GRADUATES

Jana Trhlíková

Národní pedagogický institut České republiky, Praha

Abstrakt

Změny ve světě práce vedou k tomu, že přechody ze vzdělávání na trh práce se stávají stále složitějšími a komplikovanějšími. Sledování přechodu absolventů škol na trh práce proto představuje důležitou zpětnou vazbu pro vzdělávací systém. Cílem příspěvku je představit vybrané výsledky kvantitativního průzkumu žáků a absolventů středních odborných škol, který byl realizován NPI ČR. Průzkum probíhal ve dvou etapách, v závěru studia na střední škole a tři roky po jejím ukončení. Hlavním tématem je hodnocení získaného vzdělání a vztah mezi původní kariérovou volbou střední školy a oboru a uplatněním na trhu práce nebo pokračováním v terciárním vzdělávání, včetně využití získaných kompetencí.

Klíčová slova: *absolvent, přechod na trh práce, uplatnění v oboru*

Abstract

Changes in the world of work are making transitions from education to the labour market increasingly complex and complicated. Tracking the transition of school leavers to the labour market is therefore an important feedback for the education system. The aim of this paper is to present selected results of a quantitative survey of pupils and graduates of secondary vocational schools, which was carried out by the NPI of the Czech Republic. The survey was conducted in two stages, at the end of secondary school and three years after graduation. The main topic is the assessment of educational attainment and the relationship between the initial choice of secondary school and field of study and the application on the labour market or continuation in tertiary education, including the use of acquired competences.

Keywords: *graduate, transition to the labor market, employment in the field*

1 ÚVOD

Sledování přechodu absolventů na trh práce představuje důležitou zpětnou vazbu pro vzdělávací systém a jeho realizace je součástí doporučení Evropské komise (EK, 2020). V ČR je přechod na trh práce ovlivněn zejména vysokým podílem odborného vzdělávání, nízkou nezaměstnaností a poměrně značnou provázaností trhu práce a vzdělávání. I v českém prostředí se ovšem vzorce přechodu na trh práce mění a je důležité sledovat, jak absolventi využívají získané odborné kompetence, v jakých oborech se uplatňují a jak těsná je vazba mezi původní kariérovou volbou a skutečným uplatněním na trhu práce.

2 TEORIE

Přechod absolventů na trh práce je komplexním tématem a existuje řada koncepcí a teoretických přístupů, které se zaměřují na jednotlivé aspekty tohoto procesu (Blokker et al., 2023). Často zkoumaným atributem jsou existující vzorce přechodového procesu a změny, ke kterým v současnosti dochází. Diskutovány jsou zejména posuny od jednorázového lineárního přechodu na trh práce k dynamičtějšímu nelineárnímu procesu (Brzinsky-Fay & Solga, 2016) a větší individualizace a složitost tohoto procesu, které můžeme identifikovat i v České republice (Trhlíková, 2017). Kariérní dráhu je vhodné sledovat ve více dimenzích, z hlediska individuálního i v širším kontextu. Součástí reflexe kariérové volby a vstupu na trh práce je i hodnocení výhodnosti získání specifických oborových dovedností a dopady nesouladu mezi získaným vzděláním a zaměstnáním (Bol et al., 2019).

3 METODOLOGIE VÝZKUMU

Mapování procesu přechodu absolventů na trh práce bylo v NPI ČR realizováno na základě kvantitativního výzkumu, který probíhal ve dvou etapách. I. etapy v roce 2021 se zúčastnilo přibližně 3000 žáků posledních ročníků středních odborných škol a 2. etapy uskutečněné na přelomu 2024 a 2025 kolem 400 absolventů. Žáci maturitních i učebních oborů byli osloveni prostřednictvím svých středních škol. Výběr vzorku byl zvolen jako stratifikovaný podle skupin oborů i kategorií vzdělání v rámci celé ČR. Jako výzkumný nástroj byl v obou etapách použit elektronický dotazník, který obsahově vycházel z doporučení

EK pro realizaci šetření absolventů škol. Vzhledem ke složitosti vzdělávacích cest i způsobů uplatnění na trhu práce dotazníky obsahovaly kromě uzavřených otázek i otázky otevřené, jejichž cílem bylo postihnout široké spektrum názorů a specifických situací žáků i absolventů.

4 VÝSLEDKY/OČEKÁVÁNÉ VÝSLEDKY

Šetření absolventů středních odborných škol ukázalo rozdíly ve vztahu mezi původní kariérovou volbou a motivací k volbě oboru a pracovním uplatněním. Jak míra identifikace s oborem, tak i stabilita profesní volby se výrazně liší v jednotlivých kategoriích i skupinách oborů. Vyšší míru identifikace s oborem přitom nacházíme u maturitních oborů, zatímco žáci učebních oborů jsou jak se zvolenou kategorií vzdělání, tak i absolvovaným oborem spokojeni méně. Zároveň se výrazně liší i zájem uplatnit se ve vystudovaném oboru. Jako základní důvody, které vedou k neshodě mezi vzděláním a uplatněním, byly identifikovány nezájem o obor a ztráta zájmu o obor. Ty jsou zároveň spojeny se skutečností, že část absolventů má v úmyslu změnit svoje oborové zaměření a pokračovat na VŠ, VOŠ nebo v nástavbě v jiném oboru. Dalším důvodem je situace na trhu práce a nabídka lepší práce v jiném oboru. I v ČR tak můžeme sledovat trend narůstající složitosti vzdělávacích a profesních drah.

5 ZÁVĚRY A DISKUSE

Šetření žáků a absolventů středních odborných škol a jejich přechodu na trh práce přináší podstatná zjištění jak o původní kariérové volbě oboru i úrovně vzdělání žáků, tak i o otázce uplatnění absolventů v oboru, využití získaných odborných i všeobecných znalostí i o tom, jaké znalosti a dovednosti absolventům pro úspěšný přechod na trh práce naopak chybí. Změny v charakteru přechodu na trhu práce a otázky těsnosti vazby mezi vzděláváním a trhem práce a možnosti a způsoby doplňování chybějící kvalifikace absolventů pracujících mimo obor by měly být součástí diskuse o vzdělávacích programech i vhodném zastoupení všeobecného a odborného vzdělávání pro budoucí uplatnění absolventů.

6 LITERATURA

- Blokker, R., Akkermans, J., Marciniak, J., Jansen, P. G. W., & Khapova, S. N. (2023). Organizing School-to-Work Transition Research from a Sustainable Career Perspective: A Review and Research Agenda. *Work Aging and Retirement*, 9(3), 239–261. <https://doi.org/10.1093/workar/waad012>
- Bol, T., Eller, C. C., Van De Werfhorst, H. G., & DiPrete, T. A. (2019). School-to-Work linkages, educational mismatches, and labor market outcomes. *American Sociological Review*, 84(2), 275–307. <https://doi.org/10.1177/0003122419836081>
- Brzinsky-Fay, C., & Solga, H. (2016). Compressed, postponed, or disadvantaged? School-to-work- transition patterns and early occupational attainment in West Germany. *Research in Social Stratification and Mobility*, 46, 21–36. <https://doi.org/10.1016/j.rssm.2016.01.004>
- European Commission: Directorate-General for Education, Youth, Sport and Culture, Beadle, S., Vale, P., Hannah, A., & Zaidi, A. (2020). Graduate tracking: a ,how to do it well‘ guide, Publications Office. <https://data.europa.eu/doi/10.2766/263936>
- Trhlíková, J. (2017). Přechod absolventů středních škol na trh práce - vzdělávací a profesní dráha absolventů SOŠ (analýza rozhovorů). Národní ústav pro vzdělávání. [https://www.infoabsolvent.cz/Temata/PublikaceAbsolventi?Stranka=9-0-148 & NazevSeo=Prechod- absolventu-strednich-skol-na-trh-prace](https://www.infoabsolvent.cz/Temata/PublikaceAbsolventi?Stranka=9-0-148&NazevSeo=Prechod-absolventu-strednich-skol-na-trh-prace)